

Zoran M. Jovanović. *Istorija ravnorečke župe
i njenog okruženja – lice i naličja istorije srednjeg Pomoravlja.*
Beograd: Beogradska nadbiskupija, 2019, 417.

Монографија историчара уметности и универзитетског професора Зорана М. Јовановића коју представљамо широј читалачкој публици и стручној јавности један је у низу радова овог аутора из области савремене историје Римокатоличке цркве на подручју Србије и Балканског полуострва у целини.

Књига *Историја равноречке жупе и њеног окружења – лице и наличја историје средњег Поморавља* објављена је у издању Београдске надбискупије 2019. године. Писана је на основу богате архивске грађе и релевантне научне литературе. Од необјављених извора, вредно је поменути архивске фондове Београдске надбискупије: Архив Ординаријата Надбискупије београдске, Архив Нишке жупе (Хроника Нишке жупе), Архив Смедеревске жупе (Хроника Смедеревске жупе), Архив жупе Криста краља, Београд. Поред поменуте архивске грађе и литературе, значајан део истраживачког рада аутора односи се и на проучавање богате периодике која се бави тематиком монографије, часописа који су излазили у Београду: *Благовест*, *Гласник католичке цркве*, *Службени гласник Београдске надбискупије*, *Соколски гласник*, али и оних који су излазили на простору бивше Југославије: *Католик* из Шибеника, *Нова пот* из Цеља, *Салезијански вестник* из Љубљане.

Прво поглавље монографије носи назив О почецима историје римокатоличке цркве на подручју равноречке жупе и њеној најближој околини (1–19) и у њему нас аутор упознаје са верским животом католичког становништва на ширем подручју средњег Поморавља, од средњег века, преко османске владавине, кратког периода аустријске власти у 18. веку, па све до 20. века и наших дана. Професор Јовановић се посебно бави подручјем које је обухватала Равноречка жупа, данас познатим као Сењско-ресавски угљени басен. У овом делу се упознајемо и са најзначајнијим средњовековним православним манастирима на подручју средњег Поморавља.

У другом поглављу О средњем Поморављу у новије доба – географском срцу Србије (19–29) аутор нас упознаје са кључним аспектом доласка католичког становништва у већој мери на подручје које ће обухватити Равноречка жупа – проналаском богатих налазишта угља у Сењском руднику 1853. године. То је уједно и моменат када је почела историја Сењско-ресавског угљеног басена (са Равном Реком, Ресавицом и Сисевцем), који је кључно утицао на развој српске привреде у другој половини 19. века. Поред полова везаних за рударство, проф. Јовановић истиче чињеницу да је добар део католичког становништва, стручњака разних профила, посао нашао и у фабрикама у околним градовима, Ћуприји, Параћину и Јагодини, створивши, како напомиње, својеврсне „католичке оазе“, које нарочито након Великог рата и обнове Београдско-смедеревске надбискупије 1924. године доживљавају процват у црквено-верском погледу. У другом поглављу истиче

да је уједињење јужнословенских народа, Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године у заједничку државу, пресудно утицало на рад Београдско-смедеревске надбискупије. То је уједно и време када Римокатоличка црква на тлу Србије, у крајевима са доминантно православним светом, готово неометано ради на подизању цркава и самостана.

Треће, централно поглавље монографије носи назив Равна Река – жупа Св. Барбаре (и Св. Николе) (31–139) и у њему нам аутор даје детаљан приказ насеља, од географске позиције, преко статистичких података везаних за становништво, његове етничке структуре и, најважније, представља историју верског живота католичког становништва Равне Реке, од самих почетака досељавања, времена изградње цркве, до наших дана. На основу многобројне архивске грађе, детаљно нас упознаје са приликама које су претходиле оснивању Равноречке жупе, одређеним потешкоћама у њеном формирању, као и са конкретизацијом планова и изградњом цркве. Посебно пажња посвећена је преписци између римокатоличких представника и надлежних цивилних власти око места градње цркве, пошто је било планова да црква буде изграђена у централном рударском месту сењско-ресавског краја, Сењском руднику. Нарочито је истакнута улога надбискупа Родића и његови напори да се изгради црква и оснује жупа. У овом поглављу проф. Јовановић износи и ставове Српске православне цркве и православног становништва према успостављању жупе. Посебно је значајно да је писац монографије, на сликовит начин описао сам чин посвећења цркве Св. Барбаре и свечану атмосферу која је одисала читавим крајем. Поглавље нам доноси и опис судбина жупника цркве, њихових активности, материјалног живота, али констатује и постојање одређених несугласица међу католичким становништвом, нарочито између Словенаца и Хрвата. Други светски рат је важан период у историји Равноречке жупе, те аутор посвећује значајан простор њеном функционисању за време рата, када видно опада број католичког становништва, пре свега због масовнијег исељавања. У овом делу књиге налази се и списак убијених становника католичке вере, укључујући и убијеног жупника Макса Рупара. Професор Јовановић нас упознаје и са вредним подацима о послератном животу верника жупе Св. Барбаре, као и са радом саме жупе. Очигледно је да је послератни период време стагнације жупе и смањења броја католичких домова. Осамдесетих година жупски уред се сели из Равне Реке у Ћуприју. Последњи период који је обрађен у овом делу монографије односи се на период након 1991. године и распада социјалистичке Југославије. Овде су дати одређени подаци о нападима на саму цркву у Равној Реци. Доласком Станислава Хочевара на чело надбискупије долази и до обнове жупе, она постаје центар окупљања младих из целе Београдске дијацезе. У том периоду црква добија и свог сузаштитника – Св. Николу.

Четврто поглавље Равноречки жупници, управитељи жупе и душобрижници (139–191) доноси нам податке о жупницима који су свој рад обављали у Равноречкој жупи. Аутор износи њихове утиске и сећања на

време када су управљали жупом, бави се њиховим радом и животним судбинама.

У петом поглављу О некадашњој параћинској капеланији (181–235) сазнајемо нове податке о верском животу католика у Параћину, од првих помена града у контексту историје Католичке цркве, па до наших дана.

У шестом поглављу, Ћуприја – несуђено средиште жупе (235–251), упознајемо се, поред општих одредница везаних за историју града, са почецима верског живота овдашњих католика. Дати су подаци о приликама и начину живота католичког становништва од двадесетих година XX века, преко Другог светског рата, до послератног периода. Треба напоменути да је аутор посебну пажњу посветио Словенцима које су нацисти насилно иселили и који су своје уточиште пронашли у Ћуприји. Упознајемо се са писањем тадашњег крагујевачког жупника Алојзија Жалара о примерима превођења Словенаца у православну веру.

Седмо поглавље, Крушевац – повремена станица равноречких душобрижника, данашња капеланија Пресветог Тројства (на подручју краљевачке жупе), (257–280) обрађује питање католика у граду на Расини, од првих забележених података 1927. године до данашњег времена. И овде су дати подаци о насељеним Словенцима за време Другог светског рата и о њиховом боравку на ширем подручју града.

Како би дао свеобухватну слику верског живота католика у Поморављу, писац монографије у поглављу Неколико цртица о Јагодини и јагодинској жупи (281–295) доноси податке о зачетку црквеног живота Римокатоличке цркве у овом граду. За разлику од Ћуприје и Параћина, где је католичка црква почела са радом у првој половини 20. века, у Јагодини је тек 2008. године основана жупа.

Преостала поглавља ове вредне монографије: Исечци из хронике Јагодинске жупе, према Ивану Полету (295–306); Данашње подручје Београдске надбискупије и митрополије са жупским центрима и филијалама (306–307); Хронотакса надбискупа београдских од обнове надбискупије београдске 1924. године (307–308); Животопис садашњег равноречког и јагодинског жупника влч. Ивана Полета (308–311); Животопис садашњег надбискупа београдског метрополите монс. Станислава Хочевара (311–316); Из споменара равноречке и јагодинске жупе (316–327) доносе још низ детаља, како о данашњем животу Католичке цркве у Србији и њених верника тако и занимљиве податке о личностима које су се налазиле, и још увек се налазе, на челу ове верске установе.

Завршна поглавља обухватају списак напомена (327–403), списак коришћених извора и литературе (403–413) и на самом крају податке о аутору (413–414).

Вредност књиге која је пред нама је у томе што даје важне податке о верском животу католичког становништва, не само у жупи Равна Река већ и на ширем подручју Поморавља. Поред верских прилика, монографија обрађује и свакодневни живот римокатолика и њихов однос са православним суседима. Даје нам и важне податке о личностима које су обликовале вер-

ски живот Католичке цркве у Србији и о њиховом деловању међу становништвом. Писано научним стилем, са подразумеваним научним апаратом, а уједно и пријемчиво за ширу читалачку публику, ово дело представља важан извор за све проучаваоце верских прилика у периоду Краљевине Југославије, затим социјалистичке државе, све до наших дана. Препоручујемо га и свим љубитељима локалне историје ресавско-моравског краја и историје централне Србије.

Ненад АНЖЕЛ

Živko Avramovski. *Nemci o Kraljevini Jugoslaviji. Izveštaji nemačkih diplomatskih predstavnika 1920–1941*, tom I, 1920–1929. Beograd: Arhiv Jugoslavije, 2020, 409.

Живко Аврамовски (1926–2020) је оставио видан траг у домаћој историографији као одличан познавалац спољне политике Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца / Краљевине Југославије, односа између балканских држава и политике великих сила према региону током прве половине двадесетог века. Објавио је више значајних монографија, велики број чланака и приредио је тротомну збирку британских дипломатских докумената о југословенској краљевини, збирку немачких докумената о економској експлоатацији током Другог светског рата, те пројекте југословенско-бугарске федерације. У својим радовима често је водио расправе са страним историчарима у погледу интерпретације међународних догађаја на тлу југоисточне Европе, а био је и један од малобројних југословенских историчара који су сарађивали са чехословачким колегама крајем шездесетих и током осамдесетих година.

Данас стручна јавност има прилику, са равно педесет година за кашњења, да се упозна са првим томом збирке немачких дипломатско-конзуларних извештаја коју је приредио Живко Аврамовски. Првобитно је припремљена за објављивање давне 1970. као прва збирка докумената стране провенијенције о југословенској краљевини. Кључни проблем представљало је мишљење рецензента да у време јачања хрватског масовног националистичког покрета није било пожељно да се објављује збирка историјских докумената, која је покривала период треће деценије 20. века, у којој су постојале негативне оцене немачких дипломатских и конзуларних представника о хрватском народу и његовим политичким представницима (стр. 11, 12). Према информацијама које је редактор изнео читаоцима, ни потоњи покушај Живка Аврамовског да договори објављивање збирке докумената са својом матичном кућом, Институтом за савремену историју, није уродио плодом (14). На крају се Архив Југославије прихватио овог вредног издавач-